

22. a 23. srpna 2024

LETNÍ ŠKOLA BADATELSKÉ VÝUKY

Trvání a změny od pravěku do současnosti

Centrum současného umění DOX
Poupětova 1, Praha 7

badatelskaletniskola.ff.cuni.cz

DOX

FILIZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

ČTVRTEK 22. SRPNA

8.30 – 9.15 Registrace, ranní káva

9.15 – 9.30 Zahájení letní školy zástupci pořádajících institucí, Auditorium I

9.30 – 10.00 Úvodní přednáška, Auditorium I

10.00 – 10.30 Pauza na občerstvení

10.30 – 12.15 Workshopy I

- **Nakupování v proměnách času (Jaroslav Pinkas/PedF UK, NPI)**

Seminář se pokusí srovnat nakupování v předmoderní éře a v současnosti. Kontextem k tomuto zdánlivě dílčímu tématu je probíhající kurikulární revize. Na příkladu proměny nakupování se pokusíme ilustrovat, jak může vypadat naplnění jednoho z 20 nových očekávaných výstupů učení pro dějepis, konkrétně „žák vysvětlí specifika proměn fungování ekonomiky a obchodu od pravěku po současnost“. Jádrem celého semináře je jedna konkrétní aktivita - srovnání kultury nakupování v 18. a ve 20. století. Na této drobné aktivitě se pokusím vysvětlit, jak lze téma strukturovat napříč ročníky a jak jej v průběhu času postupnými nebo dílčími kroky naplňovat. Samotné téma nakupování má zároveň řadu přesahů směrem k průřezovým tématům i klíčovým kompetencím. Workshop vnímám především jako příležitost k diskusi, jak by měl vypadat vzdělávací obsah v dějepise v podmínkách nově revidovaného kurikula.

- **Nejsou Nemczy jako Němci – nebo ano? Výuka dějin česko-německého soužití z dlouhodobé perspektivy (Marek Fapšo/FF UK)**

Německy mluvící obyvatelstvo bylo na území českých zemí přítomno celá staletí a téma česko-německých vztahů patří ke klíčovým otázkám dějepisného vzdělávání. Poslední dvě století vzájemného soužití, tj. 19. a 20. století, však výrazně ovlivnily a zkreslily to, jak se na celé tyto dějiny díváme. Cílem workshopu je nahlédnout problematiku česko-německých vztahů v českých zemích optikou dlouhého trvání, která by mohla pomoci problematizovat obvyklá

vyprávění a stereotypy. Zároveň bude pozornost věnována i klíčovým změnám, které v průběhu této dlouhé etapy můžeme vnímat jako důležité.

- **Pandemie se vrací – co je stejné, co je jinak? (Petr Sedlák/2. ZŠ Nové Město na Moravě, Pavel Žalský/ZŠ Náměstí Míru, Vrchlabí)**

Workshop reflektuje badatelskou lekci, která cílí na srovnání pandemie moru a covidu na rozvoj historického myšlení žáků, v rovině příčin a následků. Lektři uvedou lekci v kontextu vzdělávacího programu Vzájemné učení+, aby vysvětlili její širší koncepční pojetí a společnou přípravu v předchozím školním roce. V hlavní části představí lekci zážitkovým způsobem, kdy si mohou účastníci vyzkoušet a představit lekci v roli svých žáků. Reflexe zážitkově podané lekce umožní ohlédnout se zpět strukturovaněji nejen za samotnou lekci, nýbrž se jejím prostřednictvím ohlédnout i za možnostmi a výzvami badatelské výuky jako celku.

- **Osobnost identity (Jana Polášková/DOX)**

Jakou roli hraje téma identity a ztotožňování se v současnosti a současném umění? Workshop k výstavám KAFKAesque a Úhel pohledu: Identita využívá obsahu obou expozic, aby ukázal identitu z různých perspektiv. Právě pro současné umění je pluralita a mnohohledovost zásadní; co umělec a dílo, to jiný pohled; co divák, to jiný možný výklad. Tím pádem se budeme soustředit na tvorbu otázek více než na odpovědi.

- **Jaký bude dějepis v roce 2084? (Kamil Činátl/FF UK)**

V rámci dějepisu se zaměřujeme především na minulost. Případně se snažíme historická témata aktualizovat s ohledem na přítomnost. Ale co budoucnost? Může fungovat jako horizont pro debatu o historickém vzdělávání? V rámci workshopu se pokusíme designovat prototypy budoucích dějepisců, přičemž zohledníme různé hypotetické scénáře vývoje společnosti. Navržené prototypy následně vztáhneme k aktuální debatě o podobě školního dějepisu.

- **Kriteriální hodnocení v HistoryLabu (Pavla Sýkorová/PedF UK)**

Workshop nabídne připravené kriteriální hodnocení vzniklé na základě analýzy HistoryLabových cvičení. Hodnocení je určeno jak pro učitele, tak k sebehodnocení žáků. V rámci workshopu si na základě kritérií vyzkoušíme ohodnotit cvičení. Zároveň budeme hledat odpovědi na otázku: Co by mohlo pomoci hodnotit žákovské výsledky, aby se to dalo zvládnout rychleji? Jak to udělat, aby se žáci zlepšovali? Jak dosáhnout pozitivní změny?

12.15 – 13.30 Pauza na oběd

13.30 – 13.45 Společné focení

13.45 – 14.45 Badatelská výuka v praxi: sdílení zkušeností, Auditorium I

14.45 – 15.15 Pauza na občerstvení

15.15 – 17.00 Workshopy II

- **AI a dějiny současnosti (Michal Kučerák/DOX)**

Seminář se zaměří na moderní fenomén deep fake a kreativní možnosti, které nástroje umělé inteligence (AI) nabízejí v kontextu „dějin současnosti“. Účastníci se seznámí s technologiemi, které umožňují vytváření realistických, ale falešných multimediálních obsahů. Budeme diskutovat etické, právní a sociální dopady těchto technologií, a to jakým způsobem ovlivňují veřejné mínění a důvěru v informace. Kromě toho se podíváme na pozitivní využití AI nástrojů v historickém výzkumu a archivnictví, jako jsou rekonstrukce historických obrazů nebo úprava videí a jak mohou obohatit naše porozumění minulosti a současnosti. Seminář nabídne jak teoretické poznatky, tak praktické ukázky.

- **Konec dějin na televizních obrazovkách (Bohumil Melichar/Archiv České Televize)**

V průběhu 70. a 80. let se televize stala hlavním médiem poskytujícím základní informace o světě. Drtivá většina občanů Československa sledovala převratné události podzimu 1989 na obrazovkách svých přijímačů. Právě redaktoři a redaktorky Československé televize pomáhali dotvářet běžným lidem jejich zkušenost z demonstrací důležitým celospolečenským kontextem. Tento fakt dělá z televizního zpravodajství klíčový historický pramen o velké dějinné změně. Workshop vychází z předpokladu, že srozumitelný formát televizní reportáže má značný vzdělávací potenciál. Právě tuto premisu účastníci ověří ve vzájemné diskusi o způsobu, jak lze z vybraných archivních snímků vytvořit školní prameny vhodné pro badatelskou výuku dějepisu. Lze na základě 35 let starých televizních zpráv vysvětlit generaci Z, o čem byla sametová revoluce?

- **Cortéz a spalničky, písmo, lamy a kukuřice: Kdo rozvrátil říši Aztéků? (Josef Řídký)**

Příchod Evropanů do Ameriky byl velkým střetem civilizací, který svět proměnil do té míry, že ho historici označují za počátek nové epochy: novověku. Jako jeho tragické završení se dá označit rozvrácení říše Aztéků. To je v tradičních vyprávěních podáváno jako náhlá a relativně rychlá změna. Zůstává otázkou, jak dlouho se připravovala. Bylo rozvrácení říše Aztéků věcí válečnického umu jednoho conquistadora? Anebo hrály roli další, větší faktory jako technická a vědomostní převaha Evropy? Střet Starého a Nového světa byl ale i bezprecedentním střetem přírod: rostlin, zvířat a mikrobů. Nebyl pak skutečný střet spíš mezi lamou a koněm, kukuřicí a obilím, spalničkami a syfilidou? Workshop nabídne zpracování klasického tématu novověkých dějin perspektivou trvání a změny a propojí ho s fenomény sahajícími do středověku, starověku i prehistorie. Pro učitele a učitelky může být inspirací, jak propojit časově vzdálená období a jak produktivně sloučit na první pohled různorodá témata.

- **Sedláček oře, a když nemůže, císař Josef (II.) mu pomůže. A kdo pomůže Josefovi? (Josef Märc/FF UJEP)**

Dlouhé 19. století, dvě války a vzpomínání/zapomínání na Josefa II. Na základě jedné fotografie a písemných i obrazových pramenů workshop pracuje s utvářením obrazu Josefa II. především v kontextu konce 19. a první čtvrtiny 20. století. Představená lekce může sloužit jako úvod do dějin středoevropského prostoru dlouhého 19. století a změn, které nastaly vytvářením československého státu a působením Tomáše G. Masaryka. Možné školní využití je ovšem

rozmanitější. Primárním pramenem jsou zobrazení vybraných pomníků věnovaných Josefu II.: Slavíkovice, Chomutov, Kadaň, Perštejn, Podbořany, Ústí nad Labem, Žatec a další.

- **Co se změnilo při odkouzlení světa? A co zůstalo? (Radmila Prchal Pavlíčková/FF UPOL)**

Od 18. století proběhly v evropské společnosti procesy, které přinesly hluboké proměny ve vnímání světa a lidské existence. Svět se odposvátnil, odnáboženštil, zesvětštil a vsadil na empirické poznatky a racionální myšlení. Náboženské vysvětlení světa nahradily přístupy založené na vědě a logice. To se projevilo v mnoha oblastech – politice, hospodářství, správě veřejných věcí, představě o povaze moci, v chápání zločinu, hříchu a dalších morálních otázek, v nahlížení na lidské tělo, nemoc a smrt.

Workshop sleduje na několika konkrétních příkladech tuto proměnu, současně komplikuje představu o přímočarosti vývoje k tzv. moderní racionalitě poukazem na oblasti, v nichž jsou stopy „zakouzleného světa“ dodnes patrné. V jádru stojí práce s různými typy pramenů z 16. až 19. století a přemýšlení o tom, jak mohou žákům a žákyním pomoci porozumět dlouhodobým změnám a jejich složitosti.

- **Co se stalo v okolí a proč? Změny a trvání ve veřejném prostoru (Tereza Arndt/FF UJEP)**

V naší každodennosti jsme ve veřejném prostoru obklopeni neustálými změnami různé povahy. Může jít o přejmenování ulice, o odstranění či instalaci sochy, průmyslovou výstavbu nebo i rozsáhlé proměny krajiny. Na workshopu se budeme ptát, jaké významy se s konkrétními změnami v prostoru pojí a zda existují vazby mezi proměnou našeho okolí a určitou (historickou) událostí. Existuje struktura změn v krajině nebo městském prostředí? Jak s tímto „rejstříkem“ trendů a proměn veřejných prostorů pracovat ve třídě? V rámci workshopu budeme pracovat mj. s příklady z aplikace HistoryLab (proměny obce Mariánská a obce Abertamy nebo proměny významů sousoší). Na jejich základě budeme mapovat konkrétní historické změny ve 20. a 21. století a možné společenské významy a důsledky.

19.00 – 21.00 Veřejná diskuse: Jak na česká devadesátá léta?

Česká devadesátá léta se stala symbolickým svorníkem kulturních, generačních a ideových střetů. Spor o povahu změny v roce 1989 se úzce dotýká české identity a nutně by měl obsahovat nejen představu o tom, co končilo, ale též o tom, co následovalo. Snad ještě závažnější však je, že v záplavě nostalgie a vzpomínkového byznysu se jen těžko určují a zkoumají závažná a společensky relevantní témata.

Jak se vyznat v tlačenici kolem devadesátých let v Česku poradí trojice diskutujících, kteří se tématem profesně zabývají – historička a novinářka **Veronika Pehe**, novinář a historik **David Klimeš** a tvůrce vzdělávacích pomůcek obsahujících devadesátá léta a učitel, který se tomuto období již léta „nevyhýbá“ **Jaroslav Najbert**.

PÁTEK 23. SRPNA

8.30 Otevřený vstup do DOXu, ranní káva

9.00 – 10.30 Diskuze: AI a vzdělávání. Zkušenosti, příležitosti, hrozby

Již druhým rokem zažíváme velký rozmach generativní umělé inteligence, jež se z relativně úzce zaměřené disciplíny stala celospolečenským tématem. Tento fenomén se samozřejmě promítá i do debat o vzdělávání. Využití AI se nabízí napříč vzdělávacími oblastmi, ale i v různých fázích vzdělávacího procesu. Jaké jsou zkušenosti z postupného prosazování AI ve vzdělávacím procesu? Jaké obavy přetrvávají, vznikají nějaké nové potenciální hrozby a jsou naopak některé zdroje nejistoty vyvráceny? Lze již lépe predikovat následující vývoj?

Pozvání do debaty přijali **Eva Nečasová (AI dětem)** a **Juraj Hvorecký (CETE-P AV ČR)**.

10.30 – 11.00 Pauza na občerstvení

11.00 – 12.45 Workshopy III

- **Ekologická krize - proč demonstrovali tehdy a proč demonstrují dnes? (Jiří Karen)**

Workshop je zaměřen na možnosti provázání klimatického a společenskovedního vzdělávání. Badatelská lekce je založena na porovnání motivů demonstrujících lidí v roce 1989 a mladých lidí v roce 2019 protestujících proti nedostatečným opatřením v oblasti změny klimatu. Zatímco v roce 1989 lidé v Děčíně a dalších městech protestovali proti průmyslovému znečištění a devastaci přírody, v roce 2019 začínají mohutné protesty mladých v rámci Fridays for Future. Ekologická krize se stává daleko komplexnější záležitostí zasahující celou planetu. Co trvá a co se změnilo? Účastníci si v roli žáků vyzkouší lekci a navrhnou adaptaci lekce pro kontext své třídy.

- **Mapovat dějiny: Trvání a změny v historických mapách (Michal Kurz/Masarykův ústav a Archiv AV ČR)**

Mapy patří mezi tradiční pomůcky školní výuky, setkáváme se s nimi ale i v dalších oblastech života. Tato specifická média kombinující obraz a text nám nabízejí orientaci v prostoru, který obýváme, a spoluutvářejí naše představy o něm. Navzdory zdánlivě přísně objektivní formě zůstávají mapy přirozeně spojeny s dobou svého vzniku, odrážejí úroveň odborných poznatků a technologií, ale také konkrétní představy a záměry. Co všechno z nich můžeme vyčíst a jaké otázky jim lze pokládat? Workshop nabídne prostor pro společnou práci s různými typy historických map, reflexi jejich specifického charakteru a promýšlení možností, jak tyto prameny využít ve výuce k lepšímu porozumění (nejen) historickým procesům trvání a změny.

- **Válka o vzdělávání (Vojtěch Ripka/Anglo-American University)**

Válka na Ukrajině vystavila tamní vzdělávací systém velkým výzvám. Některé z těchto výzev se týkají přímo dějepisu a ostatních humanitních předmětů. Současnou situaci se pokouší přiblížit dokument Válka o vzdělávání z produkce Euroclia. Po zhlédnutí dokumentu v českém znění (52 min) bude následovat diskuse o změně, kterou přineslo napadení Ukrajiny pro humanitní předměty na Ukrajině, ale v konečném důsledku i v Česku.

- **HistoryLabová dílna (Pavla Sýkorová/Pedf UK, studenti učitelství FF UK)**

Vyzkoušíme si HistoryLabová cvičení pro starší dějiny (Čím mohly být ženy ve středověku? Co chtěl změnit kníže Břetislav?). Nahlédneme pod pokličku příprav cvičení, testování cvičení ve třídách a vyhodnocování práce žáků. Co žákům šlo dobře a v čem naopak byli méně úspěšní? Na co si dát v hodinách pozor? Jak dobře uvést cvičení? Jak cvičení vyhodnotit?

Doporučujeme vzít si vlastní notebook.

- **Trvání a změna v novém RVP pro dějepis (Jaroslav Najbert/Gymnázium Přírodní škola)**

Na konci května byla uzavřena veřejná konzultace návrhu nových RVP pro základní školy. Kompetenční pojetí předmětu Dějepis se promítlo do rozpracování nových výstupů, které očekávané výsledky učení nově spojují nikoliv s chronologicky řazenými událostmi, ale s klíčovými činnostmi a koncepty. Identifikace trvání a změny v dějinách se stala jedním z klíčových principů nového kurikula. Výstup zohledňujícího genderovou perspektivu trvání a změny sociálních rolí se dokonce stal možná nejvíce veřejně diskutovaným výstupem celého RVP. Workshop nabídne možnost diskutovat nové výstupy se zástupcem pracovní skupiny pro revizi Dějepisu. Budete mít možnost blíže nahlédnout do procesu vzniku revizí, přemýšlení autorského týmu i seznámit se s metodickou podporou, která by měla zavádění RVP ZV podpořit. Závěrem si vyzkoušíme, jak nové výstupy zapracovávat do školních vzdělávacích programů.

- **Holokaust sa začal skôr (Michala Jandák Lončíková/Nadácia Milana Šimečku/FF UK)**

Vybraná aktivita sa zameriava na odhaľovanie toho, že holokaust začal oveľa skôr, než sa uskutočnili prvé transporty židovských spoluobčanov do nacistických koncentračných a vyhladzovacích táborov. Analyzuje prvé, často nepovšimnuté kroky, ako napríklad vyčleňovanie menšinovej skupiny z majoritnej spoločnosti, propagandu, postupnú diskrimináciu a nenávistné prejavy, ktoré, ak sú ignorované, môžu prerásť až do genocídy. Počas workshopu si vyskúšame jednotlivé časti tejto aktivity a pokúsime sa ich spoločne reflektovať prostredníctvom našich skúseností s vyučovaním holokaustu.

12.45 – 14.00 Závěrečná evaluace a ukončení letní školy